

1907. évi XXVII. törvények alapján adott ki, a magyar nyelvnek olyan mértékű tanítását rendeli el, hogy a nem magyar anyanyelvű gyermekek a negyedik évfolyam bevégeztével gondolatait magyarul előszöról és írásban érthetően ki fogja magyarni.

A tanításterv a modern nyelvtanításnak legjobban célra vezető módszere alapján, az úgynevezett direkt módszer alapján készült. Magyar beszélgetéssel, olvasmánnyal, írásbeli dolgozatokkal és magyar nyelven vezetett iskolai foglalkoztatással és játékkal igyekezik a nemzeti és kulturális szempontból egyaránt nagyjelentőségű célt elérni. A gyermek fejlődő értelméhez képest osztályról-osztályra külön állapítja meg azt a tárgykört, amelyből a tanító a tanítás anyagát meríteni köteles.

A tanítástervvel együtt a hivatalos lap közli azokat a rendeleteket, amelyeket a miniszter az ügyben a tanfelügyelőségekhez, az egyházmegyei főhatóságokhoz és valamennyi közigazgatási bizottsághoz intézett.

A rendelet főbb intézkedései a következők:

A tanításterv általánosán kötelező erejére nézve megjegyzi a rendelet, hogy annak meg nem tartása, vagy az óraszám csökkentése épp úgy mint a magyar nyelv tanításának eredménytelen volta, ha az a tanító hibájára vezethető vissza, a tanítóval szemben az 1907. évi XXVII. törvények 22. §-ának 1. a) pontjába ütköző fegyelmi vétség tényálladékat állapítja meg s hogy amennyiben a tanító ezen hibájában olyan nem állami hatóságnak, melynek rendelkezési joga több iskolára kiterjed, vagy a lelkesedés részessége megállapítható, a hivatkozott törvény 26. és 27. §-ának alkalmazását szigorúan keresztül viszi.

A tanterv az egytanítós hatosztályú népiskola típusának szempontjából minimális, azaz oly tantervnek készült, melynek követelményei úgy a heti óraszám, mint az elvégzendő tananyag tekintetéből a legkedvezőtlenebb helyzetű népiskolában is betartandók. Viszont azonban,

amint a tanterv számával tagoltabb szervezetet nyer az iskola, a tanítók kötelessége lesz, hogy ne csak a megszabott tananyagot tüzetesebben tárgyalják, de annak körét is bővítsék.

Hogy a magyar nyelvtanítás módszerében kevésbé jártas tanítók a követendő eljárás felől tájékozva legyenek és céltalan kísérletezések ne történjenek, erre szolgál az egyidejűleg kiadott utmutatás, melynek kötetése a tanítóra nézve ugyan nem kötelező, de a törvény által kitűzött célt mindenestre el kell érnie.

A tanfelügyelőnek tehát iskolalátogatásai alkalmával a legfontosabb vizsgálat tárgyává kell tennie, hogy vajjon:

1. a nem magyar tanítványú iskola tanítója a magyar nyelvet oktatóképességgel bírja-e;

2. a jelen rendelettel kiadott tantervet szorosán betartja-e;

3. amennyiben annak használatánál nem közölt utmutatáshoz alkalmazkodnék, tanítási módszere megfelelő-e; végül

4. ezek szem előtt tartása mellett megállapítani, hogy vajjon a magyar nyelv tanításában tapasztalt eredmény a tanterv „jegyzet” rovatában egyes osztályok részére előírt célnak megfelel-e?

Ha eredménytelenség olyan tanítóval szemben állapítható meg, aki saját választott módszere szerint jár el, az a tanító annak használatától fegyelmi vizsgálat terbe alatt eltávolítandó, amely intézkedést követőleg az általam kiadott utmutatás használatát az érdekelt tanítóra nézve kötelezővé válik.

A tanterv teljes végrehajtásának számonkérése azonban csakis az 1910/11. tanév folyamán történhetik meg.

Támogassuk szívvel-lélekkel, vagyis folla és pénzünkkel az egyházmegyénk érdekeit szolgáló ezen egyetlen lapunkat.

Theokritos pásztorja épp így sóhajt fel:

„Hej! ha feledhetném, más lenne az életem!
Megyek által én is hajóval a mélyen!
Ha nem is leszek tán első a csatába,
De legutolsóknak sem maradok hátra.”

Ime a pásztoroköltészet szerelmi motívuma! Harmonikusan lüktet benne a mély érzés lyrícuma, a bánat avagy a pusztulás drámája és epicuma. Ennek a költészetnek virágkorát élte és emelte művészetté Theokritos és ez lebegett ideálként Vergilius ifjú lelke előtt. Ki hogyan érte el célját?

Theokritos nevével a görög irodalom és a görög szabadság hanyatlásának, végső fellobbanásának, a régi dicső múlt letűnésének és új idők, új eszmeáramlatok születésének kora van összefüggésben. Nagy Sándor, aki maga is a hellén világot hellenistikussá, felgőrgőggettette, már letűnt. Félművelt, félbarbár gőpöncök, Alexandria (ahonnan ez a kor nevét kapta), Pergamon és Syracusae voltak a műveltség Athenjei. Valószínű, hogy ez utóbbiban született Theokritos. (Sokan a VII. idyllje miatt Alexandriát mondják szülővárosának.) Hieron udvarához tartozott, de megfordult Alexandriában, Ptolemaeus székelyén is. Kora nem a nemzeti eszmékért lelkesedett. Anyagi és elpuhult volt az ember. Nagy Sándor feltárta Kelet kincseit és e pompában, a nardus és myrtus illata között jól érezték magukat a kényurak. Hatalmas ellentét fejlődött ki a városi és falusi élet között. Amott a túltengés, elmerülés a szeltemben és kincsekben, hitetlenség az ősi my-

thosokban, kegyetlenség a hatalmasoknál, hízlekedés az alattvalóknál. — emitt a természetesség, ragaszkodás a múlt hagyományaihoz és a naiv hit.

A város és az uralkodó udvar légköre fojtóan nehezedett az emberi lélekre. Hatványozva érezte ezt Theocritos, a költő és „valamint a kagyló betegsége gyöngygyé, úgy a költő szívfájdalma dallá változik.” (Heine.) Ezért Theokritos lelke is „elröppült a zöldelő mezőkre, a sugógó fenyevesek, tölgyek alá, hallgatni a pásztorok dalát.” (Vértesy.) Ez a léleknek ama tája, a hangulat, melyben Theokritos pásztoroköltészetének született.

A Theokritostól Vergiliusig lefolyt két század az az idő volt, melyben megszületett és kivirágzott a római irodalom, de élete végéhez jutott a római szabadság. Elmúlt szabadságnak, császári hatalomnak, elpuhult nagyoknak ideje volt már Augustus kora is, — kívánatos, jöleső tehát a visszavonulás, a mezei élet különösen a békés, esendes embernek. Oda! a pásztorok, földművelők közé, ahová a gyermekkor emlékei is kötik, ahol megbékül és megpihen a lélek, — ez volt az ifjú költő lelke vágya. Úgy és olyan természetesen és szívből fakadtak Vergilius pásztorodái, mint magának Theokritosnak és mi természetesebb, hogy őt, a bukolikus költészet mesterét választja ideáljának. Észak-Italia hegyes-völgyes földje is hasonló volt Sziciliához. Mindkét helyen a pásztorokodás volt a lakóság főfoglalkozása. Maga Diodorus Siculus, az Augustus korabeli történetíró pedig egyenest említi, hogy a nép között még mindig divatos a pász-

Beszéd,

melyet marosvásárhelyi főgimnázium pápai jubiláris ünnepélyén mondott: **Karácsony Márton**, apát-plébános, ker. főesperes.

X. Pius pápa Ő Szentsége áldozó papságának ötven éves forduló pontján a kath. népek milliói imádkozó szeretettel, hálaival és hódolattal fordulnak Róma felé. Mindenki keresi az alkalmat és módot, hogy hozzá közelkedhesk; valamit mondjon vagy csináljon, ami valamiképpen kifejezője legyen egyháza iránti hűségének és ragaszkodásának. — Mert a pápa az anyaszentegyház, az anyaszentegyház pedig Krisztus, az élő Istennek Fia.

Csak a napokban történt, hogy a világ kath. tanuló ifjainak képviselőtében kétezer kath. olasz ifjú jelent meg zászólóalatt a Szent-séges Atya előtt, hogy bizonyítást tegyen valóságos elvhűségéről, gyermeki ragaszkodásáról. Ennel vigasztalóbb, felemelőbb és bátorítóbb örömet a sok ünnepség közt a világ főpásztorának nem okozhatott, mint éppen ez. Kalocsán szintén a magyar kath. tanulók nagy száma az ország előkelőségének és nagy népsokaság jelenlétében szintén csak e napokban bontotta ki zászlóját s hirdette ki Orbi et Urbi jövő működésének programját.

Kedves tanuló növendékek! Ti is hasonló célból, hasonló ünnepségre gyűltetek ma össze, hogy t. i. a ti legjobb és legfontosabb Atyátok és Főpásztorotok színe előtt újból letegytek a hitvallomást: „Hiszek a Szentlélekben, a közönséges Anyaszentegyházban és a Szentek egységében.

Az ünnepséghez engemet is meghittatok. És én olyan vagyok, — sajnalom, hogy jobb hasonlatot nem találok, — mint a kimustrált — mondjuk szebb szóval — csataparipa. Ha megszólal a harci kürt, elfelejtem gyengeségemet és időket töltöt napjaimat s sietek a lelkes csatásorba. Hosszú évtizedeken

tordal. Tehát Vergilius szeme előtt sem tisztán Theokritos lebegett, közel állott ő is az eredeti, a népies forráshoz.

A bukolikus költészet eredeti formája a dalverseny. A naiv lélekkel természetesen összefügg a versenyének, melynek elcséjt maguk isteneik, Phoibos és Pán vívták. Mintha azt a magyar paraszt virtust látnók itt meglevendeni, mely ebben a szólásunkban nyer kifejezést: ki a legény a gáton?! Maga a verseny igen egyszerű volt. Találkozik a két pásztor és versenyre szólítja az egyik a másikat. Azután szabadon enekelnek Daphnisről, istenek vagy emberek gonoszságáról és jóságáról; egyik tárgyról átmenet nélkül átugorok a másikra. Az elsőnek a második rendesen ugyanolyan terjedelmű, de ellentétes gondolattal felel.

Amiben teljesen önálló Vergilius, vagyis egyéb pásztorodáihoz viszonyítva, csak a külsőségekben követi Theokritot, de belsejében, tartalomban, céljában és célzatosságával saját énye után indul, ezek az ő allegorikus idylljei. Ilyenek az I., IV., IX. és X. pásztoroköltészet. Ámbár a példát ebben is megtalálhatta mesterének gyönyörű VII. idylljében, melyben a költő egy mezei látogatás álarcában a Kos szigetén élő nemes társait, mestereit és költőbarátait dicsőíti. De Vergilius nem innen vette allegorikai mintaképét, maga teremtette. Benne volt a római levegőben, kora császári nimbusában a hódolás, a költői adózás, még ha burkoltan is. Az I. és IX. költészet önmagáról, elkobzott, majd visszanyert birtokáról szól, a IV-et a nemes Pollis fiára, a IX-et Gallus barátjának a

át életem köztetek s tartottam életeken a zászlót, amelyre e két nagy szó, a magasabb rendeltetést bevilágító idea, igazság van írva: „Istenért és hazáért!”

És elhídjétek nekem, ha mondom, hogy semmit életemben annyira meg nem bánám, mint azt, hogy körötökből kiragadtatni engedtem magamat. Mert azokat az édes, mélységes és fenséges érzeteket a ti szívetekből vettem ki, amik azon nagy igazsággal esontosodtak meg bennem: hogy a gyermek és ifjú élet egyedül legszebb képe a jövőnek, legbővebb forrása az istenességnek, s alapja az egyetemleges társadalmi jóra valósnak. Amilyen az ifjú életének értelmi és erkölcsi megindulása, s amilyen né azt képezni és nevelni tudjuk, olyan az egyház, olyan a hazám. Szóval: olyan az egyén, a család és a társadalom élete, törekvése, boldogulása.

Azért indult meg az egész vonalon oly nagy vehemenciával az ifjúság krisztianizálása, alaposabb kioktatása a vallásban s irányítása a ker. erkölcsi gyakorlati életre. Az igaz, hogy eddigelé sem tettünk egyebet. De ma már a kívülről jövő nagy közönyösség a legfontosabb dolgok iránt s ne is féljünk talán kimondani, a vallással társadalom, azután a semmi hitet nem valló, sőt inkább a minden felsőbb kinyilatkoztatott igazságot tagadó tudomány: ifjainkról lekopasztni igyekszik az isteni báj, erkölcsi szépséget, amit teremtője rászabott. Az örök rendeltetés magas piederstyaljáról a sárba rántja le az s az istenileg szép feladatokat helyett oda dobja a megélhetés silány konceját. Erre aztán kiéhezett farkas farkaként rohan a . . . nagy tömeg . . . Persze, hogy ilyenkor szó sem lehet a messiási utasításról és annak érvényesüléséről: „Keresd először az Isten igazságát, a többi majd megadatik neked.”

Ugy bizon! A tanulásban, nevelésben s tudományban a csak anyagiak keresése, az érvizsgálására énekelt. És mennyit megburcolták e dalokért Vergiliust! A költészet megron tójának, az idyll kiforgatójának neveztek. Jobban megszólalt, mint azon költeményeit, melyek Theokritos hatása alatt keletkeztek. Pedig a célt szülő irányköltsézet, ha azt költői magaslata tudják emelni, nem esik a költészet rovására. Így ad igazságot költőnk e dalainak a jelenkor nagy klasszikus bűvara, Schantz is.

Vergilius ifjú lelkivilágának, képzetének hü kifejezői e pásztoroköltemények. A mester úgy festi a pásztorokat, hogy dalaikból kiolvassuk jellemüket, még pedig az igazi, egyéni jellem kapcsolatban egy egyetemes érzéssel, — a szerelemmel, vagy dicsőségvágyggyal; — Vergilius követni igyekszik mesterét, áthatja az ő pásztorait is a „mezei illat,” de átsuhan és rájuk tapad a városi fojtottabb levegő, a finomság és szelidség motívuma is. — A pásztoroköltsézet pedig, mint műfaj, az irodalomnak, a költői világnak egy kimúlt, elhervadt virágja. Theokritos volt Homeros, ki közvetlenül a népforrásból vette át, Vergilius volt a megfomlás és meggyöngült visszhangja, a németeknél Gessner és Voss, nálunk Faludi Ferenc alatt már átültetett szobaköltészeté vált, azután a mulandóság takarta; emléken is csak tallóznak, böngészünk néha. Pedig életképesége, ereje refrainéból ma is kitör:

„Rajta múzsa! rajta! szép pásztori dalra!”

zékiek hajszolása az emberi élet kerekait kidobja a valódi rendeltetés sinpárjáról. Azért történnék a nagy erkölcsi és társadalmi karambolok, összeütközések, miknek romjai alól pusztulás és halálhörgés csak hallható.

Kedves ifjúság! Isten nélkül nincs rendeltetés. Nincs eszményi igazság, cél, ami megérdemelné, hogy oly sokat tanuljunk, fáradjunk.

Nagy tévedések nagy sserencsétlenségek okozói. De semmi ballépése az embereknek akkora romlással nem jár, mint az istenieken való járatlanság vagy hanyagság.

Korunk társadalmát is valamelyes nagy veszedelem fenyegeti. Egy nagy daganat mérge rága, sorvasztja. Törvényhozás, a tudomány bőlése, s több effélék, füvet-fát összekotyvasztanak, hogy a kelevényt kifakasszák. Mindhiában! Feleserkedés minden törekvésök . . . A nagy beteg ágya mellett egyetlen egy ember áll bizólag. Kezét a seben tartja. Ismeri a baj természetét és orvosságát is.

Az emberi rendeltetés és erkölcsi, társadalmi élete körül fölszínre került tévedések képezik e sebet a társadalom testén.

A kelevény legmérgesebb elfajulása a fölületes tudomány, amely piacra bocsátotta olesó portékáit; sajtó, művészet, szemérmetlenül ír és rajzol. Arcátlan képeit rohamosan vásárolja a tájékozatlan publikum. Azért van kiveszőben a törvény és tekintély tisztelete. Igazságosság, hűség, becsületesség, szeretet, önmegtartózkodás, áldozatos élet, kedz ritka megnyilatkozása lenni a magán és közéletnek . . .

Nagyok, valóban nagyok a társadalom bajai. Segíteni kell azokon.

Nem is késik az.

Péter sziklájának magaslatán jel tűnik fel. Ez segít. Ezzel győzünk.

Peter erős varából hangok hallatszanak, a mik az öt körülvevő emberi tévedések mooskos hullámainak zaját tulharsogják. „Mindent megújítani Krisztusban.”

A világ agg főpásztor a kereszt győzelmét és az emberiség megújulását a tanuló ifjúságon akarja megkezdeni.

Hitet, hitet akar beléje önteni, a mely él és eselekszik. Hitet mélységes vallásos meggyőződéssel, a mely nem a keresztlevél bizonylatában nyer megnyilatkozást, hanem a lélek benső megszentülésében, a szív tisztaságában és ker. kath karakterben, amely csak azt teszi, amit Isten parancsol és az anyaszentegyház rendel.

Intelligentiát kell tehát elsősorban nevelnünk; intelligentiát, amely hitét érti, abban megbízható, azt gyakorolja és általa megtisztulni és megszentülni képes. Intelligentiát kell nevelnünk, amely egyházának társadalom rendező és világboldogító erejét, feladatát ismeri, átérzi és annak szolgálatában minden képességét kifejteni tudja.

Az erdélyi püspöki egyházmegyének hét főgimnáziuma van. Nevelőházaiban saját alapjaiból több mint háromszáz ifjut tanított és növel. Évenként egész rajokat bocsát a felsőbb tanulmányokra és más életpályákra . . . Istenem! Hol kellene álljunk?!

Nagylelkű főpásztor a egyházmegyénknek, a mi kegyes Atyánk, tizenegy-tizenket év óta egyebet sem tesz, mint folyton keresi a tanuló ifjúsággal való benső érintkezésnek alkalma, hogy felvilágosítsa, hogy megtisztítsa, hogy rendeltetése elé állítsa és megbízható hadseregét a kath. szellemnek képezze ki belőle . . . Hogy megújulását mindennek általa kezdje meg.

Kezd is valami lenni! Istennek hála hajna-

lodik már. A felkelőben lévő nap előre veti sugarait. Nem sokára termékenyítő melegét is érezni fogjuk . . .

Csak iskola, család és társadalom együttesen működjék közre a ker. öntudat és gyakorlati hitélet megtermékenyítésében.

Ifjúságunk pedig vegye szívére és úgy rendelkezjék be egész tanuló életére, amint arra tanítja a világ legfőbb tanító mestere, Szentseges Atyánk, hogy t. i. az ifjú lélek tanuljon meg imádkozni, munkálkodni és áldozni. Más szavakkal: hogy lássa meg az Istent; tudjon szentfelségének szolgálni; tudjon érte mindent feláldozni.

Igy ezután lesz valami belőlünk is! Lesz Istent látó intelligenciánk! Így talán a földképe is megújul.

Emitte Spiritum tuum! Et renovabitur facies terrae!

Egyebet nem tudok mondani.

D. a J. Kr. Éljen az Ő helytartója, a római Pápa!

Betöréses lopás a várban.

Karácsony második ünnepére virradólag, betörő rablók Petri F. Vilmos egyetlen várbeli kereskedő boltjának az Erzsébet-út felőli ajtóját feltörték és onnan mintegy 80 kor. készpénzt s 720 korona értékű mindenféle bolti cikket raboltak el. Kik a várbeli viszonyokat nem ismerik, csodálkozni fognak azon, hogy ezen zárt területen, a hol 2000 katona lakik s a hol az utcákon fegyveres őrségek cirkálnak, miképen fordulhatott elő ez a rablás. Mi azonban, kik a körülményeket ismerjük, bátran állíthatjuk, hogy polgári ember lakását, polgári ruhába öltözött tolvajok, sehol oly könnyen ki nem rabolhatják, mint épen a várban.

Ugyanis a várban lakó 12—14 polgári család rendőrileg a városhoz tartozik, miért is a várbeli katonaság a várban a rendőri felügyeletet a polgárok felett nem gyakorolhatja, mert ha ezt tenné, azonnal telérlárnának a világot mindenféle képtelenséggel, s megvádnának a katonaságot tiranizmus-sal, brutálitással. A katonaság nagyon helyesen aképen okoskodik és eselekszik, hogy mivel a várbeli polgári egyének vagyona felett a polgári hatóság köteles örködni, ezen kötelességének tegyen is eleget, ő nem atyáskodhatik felettök, mert ahöz nincs joga.

A polgári hatóságnak van is a várban egy rendőrbiztos, a kihez egy közrendő a városból mindennap felátogat, néhány perccel nála időzik, azután visszasetal a városba. A rendőrségi felügyet a várbeli polgári elem felett ezzel a sétával be van fejezve egy napra és egy éjlele, mert a rendőrbiztos évek hosszú sora óta tehetetlenül fekszik betegágyán, tőle tehát senki sem követelheti, hogy a mások vagyona felett örködjék.

Már most aki ezen körülményeket ismeri, egész bátran és vakmerően követheti el a legnagyobb rablásokat, mint ezt a legutóbbi Petri-féle betöréses lopás is igazolja.

Innen van, hogy ami szép várunkban mindelefe csavargó, dologkerülő szocialista, futó-betyár és kiskaliberű csibész, akár napokon keresztül pumpolhat anélkül, hogy valaki kérdőre vonná és kilete után tudakozódna.

Ez nem tarthat így tovább! Mi várbeli polgárok is követeljük, hogy rendszeres felügyelet alatt álljon vagyonunk és személyes biztonságunk. Ha a polgári hatóság erre képtelen, vegye le rólunk atyáskodó kezét és a várat rendőrileg is helyezze a katonai felügyelet alá.

Ekkor nyugodtan hajthatjuk fejünket nyugalomra s nem fogunk reggel oly kellemes meglepetésnek kitéve lenni, mint Petri Vilmos polgártársunk, kinek a vagyona egy részét, hat fejszés oláh, a kettős katonai őrségen keresztül angol nyugalommal eipehette át.

Polgár.

H I R E K.

Kedves olvasóinknak, előfizetőinknek, újszintén munkatársainknak boldog, megelégedett újévet kívánunk. Öszinte tisztelettel:

a szerkesztőség.

Új esztendő.

Január 7-iki számával a „Közművelődés” XXXII. évfolyamába lép. Tekintélyes idő ez egy vidéki lap életében! Tisztelet illeti meg mindazon tényezőket, kik a lap jóakarató pártolása és önzetlen támogatása által lehetővé tették, hogy Erdélyrésznünk egyetlen katolikus lapja e szép, hosszú pályát megfuthatta.

Távol állva az üzleti érdekek fojtó légkörétől, csupán egyházunk és a közjó érdekében ideális lelkesültséggel munkálkodtak mindazok, kik e lapot több mint három évtizeden keresztül szerkesztették.

Lapunk munkatársait és olvasó közönségét mindig ez ideális lelkesület hatotta át, a melyre a katolikus sajtó fellendülésének hajnalán fokozottabb mértékben van szükségünk, mint bármikor.

Visszaszorítani a destruktív irányban működő, pénzért, üzleti haszonért dolgozó sajtót; magasztos eszméket, krisztusi tanokat vinni az olvasó közönség lelkébe, az ily irányú munkálkodás, világi dolgozó társainkra nézve valódi apostolkodás, paptársaink életében pedig a legüdvösebb pásztoriació.

Ezt vallja és hirdeti Erdély főpásztora, ez elvekkért hoz anyagi áldozatot és nyújt erkölcsi támogatást.

Erdély katolikusai! Az újév reggelén hozzátok fordulunk; jöjjetek, dolgozzunk tovább is önzetlenül azokért a szent eszmékért, melyeket még sokan nem értenek meg! De a hajnal már dereng, s ha mindnyájan együtt munkálkodunk, az isteni Gondviselés segítségével biztosan meg fogjuk érni azt is, hogy a katolikus sajtó ragyogó napjának szép sugaraiban is gyönyörködhesünk.

A szerkesztőség.

— **Személyzetiek.** Ávédik Lukács lovag, főesperes, erzsébetvárosi plébános betegsége miatt az esperesi hivataltól saját kérésére elismeréssel felmentett. — Kinevezettek: Steinhauer Ferenc erzsébetvárosi latin szent. plébános erzsébetvárosi kerületi alesperesnek és tanfelügyelőnek, Kassai Lajos csiksomlyói főnövelő intézeti igazgató és főgimnáziumi tanár és Buslig József brassai főgimnáziumi igazgató szentszéki tanácsosoknak, Bochkor László komáromi segédlelkész pedig varságtisztviseli lelkésznek.

— **Központi oltáregyletünk** rendes havi szentségimádását az irtalmas nővérek templomában január hó 3-ikán tartja; az igazgató távolléte miatt a gyűlés elmarad. A szent. beszédet d. u. 4 órákor dr. Vass Albert tartja.

— **Karácsonyi szent. ünnepek.** Kedvesen, békében, szeretetben elmúltak a karácsonyi szent. ünnepek is. Kedves ünnep ez, mert a családok,

a gyermekek, a karácsonyfa ünnepe. De kedves ünnepeknek kell lennie azért is, mert a kegyelemnek leggazdagabb termőtalaja. Városunkban is sokan látogatták meg a kis Jézuskát a templomban. Az ünnepeket az éjfélre véste be, amelyet Ujfalussy József dr. apátkanonok celebrált. A máskor üres székesegyház a szokatlan idő dacára is, — vagy talán épen azért, — egészen megtelt, amelyben bizonyára része van a gyönyörű magyar pásztoromnak is, amelyet Resch L. György karnagy vezetésével karácsonyi örömteljes hangulatban énekelt a papnövendékek kara. Reggel 7 órákor volt a II. rendes plébániális mise. Karácsony napján 9 órákor a kegyelmes főpásztor úr mondotta a nagy misét, amelyet megelőzőt Zomora Dániel praelátus kanonok ünnepi beszéde a megszületett isteni kisdéd szegénységéről, alázatosságáról és önmegtartóztatásáról, a mise alatt az énekar magyar és latin karéneket adott elő. Délután ünnepi vacsernye volt. Karácsony másodnapján a nagy misét Tamási Áron praelátus kanonok mondotta nagy segédlettel s a szent. beszédet Binder István s. J. lelkész tartotta a vértanúk hősiességéről, szenvedéséről s elsősorban Szt. István első vértanú lelki erősségéről. Délután ismét ünnepi vacsernye volt. Karácsony harmadnapján és szent. János apostol vértanú ünnepén 9 órákor Tamási Áron olvasó misét mondott, Zomora Dániel pedig a különösen szeretett apostolról adott tanulságos oktatást.

— **Karácsonyest a papnevelőben.** A kis Jézuska most is beköszöntött ezekhez a nagy fiukhoz. Csak olyan vidám mosollyal, ajándékos kézzel jött meg, mint máskor. De a növendékek se várták ölhetetl kézzel, már jó előre készültek s befogadására a következő műsort állították össze: 1. Concertouverture Richter Á.-tól. Előadja a zenekar. 2. Megnyitó beszéd. Tartja: Tódor László. 3. Angelus pastoribus. Éneklé az énekar. 4. Jelentés a pályamunkákról. 5. Meglepetés. . . 6. „Karácsonyji dal.” Melodráma; zenéjét szerelt Resch L. György. Előadja a szerző: Ujlaky János. 7. „Együtt — egyedül” Biró Ferenc-től. Előadják: Fekete József, Gaal Dániel, Tódor László, Török István papnövendékek és Kireh Hof Lajos gimn. I. oszt. tan. Nem is lett volna karácsonyeste, ha a kis Jézuska olyan földi képviselőt nem küldött volna hozzánk, mint amilyen kegyelmes püspök atyánk. Szép, jó, lelkes volt az ünnepi beszéd is, a melodráma is, meg a kis előadás is, de a mi szívünket mégis az a szeretet ragadta meg, amelyet kegyelmes püspök atyánk hozott magával az ő és a mi édes anyánktól, a Kegyes Asszonytól, amely szeretet eléggé megnyilvánult azokban a kötött ujjasokban, amelyeket a Kegyes Asszony kötött minden IV. éves számára. Nem csoda, ha az örvendező sereg külön is meg akarta köszönni a mi jó anyánknak gondos szeretetét s folkerekedvén a Kegyes Asszonyhoz ment s vig karácsonyi énekekben énekelte ki hálás ragaszkodását, no meg a szívből jövő köszönő beszéd se hiányzott. Ilyenformán ünnepelt a papnevelő.

— **Egyházi kitüntetés.** Kassay Lajos csiksomlyói főnövelőintézeti régenst és Buslig József brassói főgimnáziumi igazgatót püspök úr öngyméltósága szentszéki tanácsosokká nevezte ki. A szép újévi ajándékot erre érdemes egyének kapták, tehát őszintén gratulálunk az új szentszéki tanácsosoknak.

— **A gyulafehérvári kath. kör igazgató választmánya** e hó 27-én délután 5 órákor a kör helyiségében gyűlést tartott a következő tárgysorozattal: 1. Előző ülésről felvett jegyzőkönyv felolvasása és hitelesítése. 2. Pénztárnok jelentése a pénztár állásáról. 3. Költséglő-

irányzat megállapítása a jövő évre. 4. A pénztár megvizsgálására bizottság kiküldése. 5. Intézkedés a lapok megrendelése iránt. 6. Intézkedés a lapok eladása iránt. 7. Tagok felvétele. 8. Indítványok. A gyűlésen Kovács Lajos praelátus kanonok elnökölt.

— **A katolikus kör tombola-estélye.** Újév napján (pénteken) délután 6 órákor a kath. kör helyiségeiben tombola estély lesz. Ezen kedves eszmét püspök úr öngyméltósága indította meg. A családi szép ünnepen jelen lesz kegyelmes főpásztorunk is és arra egy szetszemszaj. Férfi vendégeket minden kör tag vihet magával. Nő vendégeket a helyiségek kicsinyisége miatt nem fogadhatnak.

— **Két apaca királyi kitüntetése.** Miként örömmel értesülünk, a király Wenzky Mária Eugénia mariosztrai főnöknőnek a koronás arany érdemkeresztet, titkáruak Kerling Mária Kandida nővérek pedig az arany érdemkeresztet adományozta. A királyi kitüntetés buzgó, hivatásuk magaslatán álló nővéreket ért, kiknek érdemeit szép beszédben méltatta annak idején Günther Antal igazságügyminiszter, mikor a mariosztrai feyház 50 éves jubileumán megjelent.

— **Szép egyházi kitüntetés érte Fejér Antal dr. ügyvéd,** volt országgyűlési képviselőt, a Cs. L. főszerkesztőt, mint a Szt. Ferenc-rendiek főszindikátust. Ugyanis ő szentsége X. Pius pápa az erdélyi püspök és László Polikárp római generális definitör előterjesztésére Fejér Antalt az egyház terén szerzett érdemei elismeréséül a Szt. Szilveszter pápai lovagrend tagjává nevezte ki. Ez előkelő egyházi lovagrendet IV. Pius pápa alapította s tagjai lateráni udvari pfalegrófoknak és az arany milícia lovagjainak neveztetnek. A lovagrendet a brassói, csiksomlyói és szarhegyi rendházak főnökei jelenlétében, meleg családi ünnepség keretében a Szt. Ferenc-rendiek tartományi főnöke Körösti adta át. A fenyves egyházi kitüntetés Fejér Antal személyében az egyháznak egy hűséges fiát érte.

— **Plébánosi beiktatás.** Brassó ujonnan választott és főpásztorilag kinevezett plébánosát, Meisel József szentszéki tanácsost, volt gesvári plébánost január hó 3-án fogja plébánosi hivatalába beiktatni Zomora Dániel székesegyházi praelátus-kanonok, mint kiküldött püspöki biztos. Az ünnepség sorrendje a következő: 1. 1909. január 3-án (vasárnap) délelőtt 1/29 órákor a plébánia templomban ünnepélyes beiktatás és szent. mise. 2. Délelőtt 10 órákor „diszgyűlés” az el. isk. rajteremben. 3. Délelőtt 11 órákor tisztelgések a plébánián. 4. Déli 1 órákor „diszbed” az „Európa” szálloda disztermében.

— **Üveggyár Borszákon.** A székely ipari és gazdasági érdekek hathatós támogatását azok az iparvállalatok szolgáltatják, amelyek a Székelyföld ipartermekeit dolgozzák fel s a székely nép szorgalmas munkásságát veszik igénybe. Erdélyben, de különösen a székely lakta vidéken a természet gazdag kincseivel van tele a föld, a hegy, az erdő s ezeknek a kincseknek kiaknázása az iparpolitikának s az iparfejlesztési akciónak feladata. Örvendetes módon végzi munkáját ez az akció, az iparvállalatok száma szaporodik s a tőke mind nagyobb mértékben vállalkozik a Székelyföld iparának fellendítésére. Ujjában a Borszákon levő s évek óta szünetelő üveggyár üzemét újra megkezdik. Egy részvénytársaság veszi át a gyár üzemet, amely a szükséges 800—1000 vagon költséget a gyergyói első bányarészvénytársaságtól már biztosította. A gyár üzeme na-

gyobb szabásának ígérkezik, mert évi termelése 4—5 millió vizes és sörös palack előállítására lesz. A magyar ipar, de különösen a székely gazdasági érdekek hathatós támogatása szempontjából figyelemreméltó ezen vállalat, amely anyagiakban is megfogja hozni a jövedelmet, mert Magyarországon az üvegyártáshoz szükséges anyagot és munkaerőt oly könnyűszerrel és olcsón sehol sem lehet beszerezni, mint a székely vidéken.

— **Jótkonyucélú előadás.** Néhai Ranc János esp. plebános siremléke javára 1908. dec. hó 25., 26. és 27. napján este 5 órakor kezdődőleg Karcfalván a községháza nagytermében az iskolás gyermekek tanítóik vezetésével karácsonyi pásztorjátékot adnak elő. Helyárak: Körszék 60 fill., zártszék 40 fill., állóhely 20 fill., gyermekjegy 10 fillér. Felülfizetések köszönettel fogadtatnak és nyilvánosan nyugtáztatnak.

— **A csikszereadi főgím. felépítése.** Mint értesülünk a vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyta a vármegye törvényhatóságának a főgimnázium áthelyezésére vonatkozó legutóbbi határozatát, minél fogva most már egészen bizonyosra vehető, hogy az építkezések kora tavasszal megkezdődnek.

— **Népszövetségi gyűlés Kolozsvárt.** Folyó hó 20-án délután 3 órakor a szentferencrendi zárda nagy termében népszövetségi gyűlés tartott. Első beszédet Dr. Péter Antal s. lelkész, a népszövetség helyi igazgatója tartotta, a népszövetség kolozsvári működéséről. Lelkes szavait nagy tetszéssel fogadta a szép számmal egybegyűlt hallgatóság. Utánna Rónai János szatmári egyházmegyei áldozat, tanárjelölt a népszövetség diadaláról igen sikerült beszédet mondott. Végül P. Tréfan Leonard szentferencrendi házfőnök beszélt. Szavai elhangzása után a helyi igazgató az egybegyűlt hallgatóságnak megköszönte érdeklődését boldog ünnepet és újévet kívánt, bezárta az ülést.

IRODALOM. MŰVÉSZET.

* Az *Egyházi Közlöny* (szerkeszti Gerely József) XX. évf. 25. számának tartalma: Verezeikk: A szeretet ünnepén. — Egyetemes egyház: A római Kuria új személyzete. — Lecot bíboros halála. — Néhai Lecot bíboros ajándéka a pápának. — Dem Murri büntetése. — Francia püspökgyűlés Rómában. — Francia radikálisok a katolikus sajtó ellen. — Betörők egy angol misszióban. — Mons. Irland s az amerikanizmus. — Képviselőválasztás Jeruzsálemben. — A katolikusok Romániában. — A német püspökök közös pásztorlevelei. — A „Das XX. Jahrhundert“ megszűnt. — Detektiv az innsbrucki egyetemi templomban. — A Kath. Sajtóegyesület első fiókja. — Időszerű kérdések: Dr. Strommer Viktorin, Az egyház és a világ. (IV.) — Lelkipásztor: —a—, Korszerű lelkipázkodás a városokban. — Egyháztörténelem: (HJ) Mikor született Jézus Krisztus? — Egyházigazgató: A „Ne temere“ vitájához. — Egyházi arcképek; Párvy Antal. (Képpel.) — Szélgjegyzetek: # „A papok vagyona“. — Különféle: A karácsonyfa eredete. — Dr. Nagy Albert, Gőz-és hőlégfürdő a lakásban. — Irodalom: h. j.: Hoós János, Mária Országa. — Goffin Arnold, I. Fioretti; les Petites Fleurs de la Vie du Petit Pauvre de Jésus-Christ. saint Francois d'Assise. — Elfőfizetési felhívás. — A hét világirodalma. — Közgazdaság. — A hét krónikája. — Személyi hírek és apróságok. (A villámhárító. — Az őseber vallásossága. — Hány baptista van Európában?) — Memento.

Szerkesztői üzenetek. — Hirdetések. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII., Esterházy-utca 15.

C S A R N O K.

Anglia visszatérése.

(Zsv.) A világ legelső, legvagyonosabb és legműveltebb nemzeténél világra szóló, eredményekben kiszámíthatlan, tüneményes dolgok vannak készülöben. Napilapjaink átsurrantak azokon, mint holmi jelentektelen áramlatokon. Vagy azért, mert okuk van azokról hallgatni s az olvasóközönség figyelmét elterelni; vagy azért, mert tán akaratlanul is az isteni gondviselés eszközeiül kell szolgálniok, a ki csendben, titokteljesen szokta terveit megvalósítani.

Tény az, hogy Angliában nagyszerű dolgok érlelődnek. Nem kevesebbről, mint százmillió lelek visszatéréséről van szó — az édes anya ölebe. Erőszak tépte ki a jeles nemzetet a kath. egyház szertől karjai közül. Erőszak tartotta őt elfogultságban 400 évig. A harag és gyűlölet oszlása az igaz fölvilágosultság terjedése azonban már évek, sőt évtizedek előtt megnyitotta szemeiket az angoloknak. Tanulmányozták a multak történetét. Látták egyházuk keletkezésének okát, eszközeit, valamint a kath. egyház esodálatos erejét, szépséget, örökifjúságát, a melynek a hagyományok a legapróbb részletekig mindenben igazat adnak. Ezt Häckel is elismerte.

Newman megtérése óta, úgylátszik, az angol egyház sorsa meg volt pecsételve. Nem hiába mondta Gladston e megtérésre, hogy ez a kath. egyházra nézve óriási győzelmet jelent. Azóta az angolok közeledése szemmel látható volt. B. e. XIII. Leó pápa pár év előtt meg is szólította őket. De még nem érkezett volt el az idő. Az angol egyház bomlása azonban egyre tartott. A püspököknek védelemről kellett gondoskodniok. Ezt pedig úgy vélték elérhetőnek, hogy mult hó közepén kongresszusra gyűltek a teendők megbeszélése végett.

De mi történt? Az, hogy a kath. egyházba való visszatérés óhaja nyíltan is kipattant. Viscount Halifax leplezetlenül kijelentette, hogy a legjobb megoldás volna a visszatérés, mert ez óhaj oly mélyen és oly intenzíven járja át a szíveket, hogy azt elfojtani, vagy föltartóztatni ugysem bírják. A kongresszus megdőbbsent. Mikor pedig fölcsodott, holmi föltételektől tette ezt függővé, vagyis a hivatalos és nyílt visszatérés még egy időre elodázást szenved. A törekvés azonban, a visszatérés óhaja, általános tény marad, a mely gondolkozóba ejti bizonyára az egész protestáns világot.

Mert hisz ezek a berekedésig kiabálják orbi et orbi, hogy a kath. egyház eltévedt, a kath. egyház meghamisította Krisztus tanát a sok újítással... Pedig hát a modernizmus leveréséből láthatnák, ha akarnák, hogy a kath. egyház minden újításnak rendületlenül ellenáll. Quod accepi mus hoc tradimus. Amit kaptunk, azt adjuk át az utókoroknak. Ilyenkor azonban bezárják szemeiket és füleiket, hogy látván ne lássanak, hallván ne halljanak. Ugyanők vádolják minduntalan a kath. egyházat gyűlöletrel. Pedig hát ez is az ő erényük. Mikor a német lutheránusok maguk között azon vitakoztak pár év előtt, hogyhát mi is az igazi, telivér protestánsnak biztos ismertető jele: a „Kreuzzeitung“, a német protestánsok hivatalos főszócsöve a R ó m a i r á n t i g y ű l ö l e t e t nevezte ez ismertető jelnek.

És ha a sok rágalom, félreismerés dacára

is azt kell látniok, hogy a világ legelső nemzete félretesz minden szeggyent s a világ előtt beismeri eddigi tévedését: valljon mivel nyugtathatják meg lelkiismeretüket, mivel erősítik meg magukat? Talán azt mondják: az angolok nem gondolkoznak elég mélyen? Vagy talán elhitegtük magukkal, hogy az angolok is eltévedtek, nem ismerik a szentírás igaz értelmét? Tehát csak a többi protestánsoknál volna meg az igazi világgóság patentje? Oh balgatagok és késedelmes szívűek!

Bármit hozzon is a jövő, az angol nemzetnél előtérbe nyomult visszatérési vágy lelki örömmel töltheti el a kath. világot. Megerősít hitünkben, kitartó munkára ösztönöz és fölhív, hogy az Eget ostromoljuk imáinkkal: „Adveniat regnum Tuum!“

Oláhláposbányai róm. kath. egyházközség története.

I. Neve, nevének változatai, keletkezése. Oláhláposbánya. Lápos (1349.), Oláhlápos (1506.). Oláhláposbánya (1776.), Bajusz (1839.). A keleti szélesség 41°40' és hosszúság 47°37' alatt fekszik. Szolnok-Doboka vármegyében, magyarlaposi járás.

Ha Gyulafehérvárról folytonosan éjszak felé tartunk, egész Erdélyt átszelve Szolnok-Doboka megye éjszakai végén bérces, fenyves erdők közt, hol a szekéruinak is vége, itt a világ végén — Oláhláposbányára érünk.

Közlekedése egy felől: Dész—Magyarlaposon át (60 kilométer); másfelől: Nagybánya Kapnikbányán keresztül (48 kl.) történik.

Posta: Horgospataka. Távirda: Oláhlápos. Vasut: Galgó, Felsőbánya és Aknasugatag. Telefon: nincs.

Oláhláposbánya kis község, telekkönyvileg Oláhlápos nagyközség 36564 □-ól területéhez tartozik, innen veszi tehát elnevezését is megkülönböztetésül felvévén a „bánya“ utónevet is.

Innen ered azután e vidéken a sok félreértés és a postai rendetlen expedíció, lévén Magyarlapos, Oláhlápos, Oláhláposbánya és Láposbánya egymás közelében. Mondhatom, hogy egyházmegyénk kivált e helytől távolabb eső lelkesi hivatalai Oláhláposbányára szóló megkeresésüket többnyire vagy Oláhláposra, vagy meg fordítva az oláhláposit ide címézik; vagy még gyakrabban Láposbányára, amely község már Szatmár megyében van. De nemcsak hatóságai érintkezéseknél, hanem személyszállításoknál is igen gyakori e tévedés, amiről nem egy elődöm beszélhetne, hogy Oláhláposbánya helyett Oláhláposra vitték.

Azon elvből kiindulva, hogy mindenek oktatásunkra irattak és iratnak meg, jó előre figyelemzettem kedves paptársaimat, ha valaki annak idejében ide helyezettnek pascendi Dominicae gregis, akár Kapnikbánya, akár Dész felől igyekszik ezen — ahogy szokták mondani, — Isten háta megetteli helyre, jól magyarázza meg becses személyét szállító fuvarosnak, hogy a sok Lápos közül melyik jutott buzgó tevékenységének osztályrészéül, nehogy annak a kellemetlenségnek legyen kitéve, hogy egyik helyről a másikra legyen kénytelen vándorolni. Legismertebb neve: Bajuca, ami oláhos, bányácskát jelent.

Szolnok-Doboka vármegye helységei nevének rendezésére még nem került a sor, de a sok zavar elkerülése végett nagyon kívánatos volna, hogy Oláhláposbánya megfelelőbb nevet kapjon a jelenleginél, mely nem felel meg a valóságnak. Először, mert lakói túlnyomólag magyar katolikusok, tehát nem oláh; másod-

szor vidéke nem teres, hanem hegyek közé szorítva húzódik hosszan egy patak mentén, tehát lápos nem lehet; csak egy igaz a nevéből, hogy: bánya. A magyar nyelv elég gazdag, gazdagságának kincstárából az illetékes körök vehetnének egy megfelelőbb elnevezést, pl. Dobokabánya, vagy Aranybánya, ha van Kő-, Rézbánya nevezetű helyiség, miért ne lehetne Aranybánya is.

Mielőtt e hitközség tulajdonképeni történetével foglalkoznánk, nem tartom érdektelenekeket, ha a hívek főfoglalkozása, vagyis a bányászat eredetének történetére vetünk egy futó pillantást.

Kétségtelen az, hogy az ember gondtalan és független élet után vágyik, szinte azt lehetne mondani, hogy ez az emberiség kiérthetetlen ösztöne.

Az emberiség szaporodásával és a civilizáció kezdetével a gondtalan és független élet megszűnt. Minél több eszköz lett, annál nehezebben lehetett fókához jutni. Részint a szükség, részint a hatalmasok panasza munkára kényszerítette az embert, s az embernek annál nehezebb volt a helyzete, mivel a természet erőt még nem ismerte, s így céljaira se használhatta fel. Mindent izomerővel kellett végrehajtania, miből önként érthető, hogy a nehéz munkát nem nagy tisztességgnek tartották, s rendszeren csak rabszolgák végezték, kik a régi kor gépei valának.

A bányászat első nyomaira Egyiptomban akadunk. A bányamunkások többnyire hadifoglyok, eladósodottak és a kegyből kiesett személyek voltak. Békókkal a lábukon dolgoztak, éjjel-nappal katonák által őrizve. A felvigyázók bánásmódja embertelen volt, sokszor megtörtént, hogy ostorsapások alatt lehették ki lelküket szegény munkások!

A görögöknél híres volt a Laurion-fele bányászat, melynek munkásai a rabszolgásvásárokon eladott barbárok voltak, árukat izomerőjük szerint szabták meg. Nikias, Nikatenos fia pl. egy talentumért azaz 5400 koronáért vett egy rabszolgát, az is megtörtént, hogy ilyen rabszolgákat haszonbér mellett — egy obulus — béreltek ki urától.

A legerősebbek, mint vajakok voltak alkalmazva (dionytten), a fiatalok és gyermekek érevalasztók (thylakophori), a femolvasztónál: a kohászok (kyboles) voltak alkalmazva. A munkások (ergatai) felett voltak a bányamester (epistatai) és felvigyázók (phulakes). A napi munkaidő 10 óra volt.

A rómaiaknál a provinciákban a bányászok bányászkodtak.

A dalmáciai Salona szolgáltatta a legerősebb munkásokat. A munkások érc szerint lettek elnevezve: aurarii, argentarii, ferrarii, plumbarii.

A büntényt elkövetők szintén bányamunkára ítéltettek „in metallum”. Sőt a keresztények üldözése korában, ezek nagyobb részt „in ministerium metallicum” lettek ítéelve, így a többi közt Clemens pápa is több ezer keresztényvel az egyiptomi bányákhoz volt deportálva.

A népvándorlás alatt az összes bányászat elpusztult, csak a 8-dik században fejlődik ki újra Tirolban, Morva-, Cseh- és Magyarországon.

Tehát bányászat története is bizonyítja, hogy mióta a munka, a bűn büntetése következtében fárasztó, izom- és idegölő lett, a munkáról való felfogás is téves irányba terelődött, s azt sem nagy tisztességgnek, sőt szégyennek, lealázkodás tartották.

Jönnie kellett tehát valakinek, ki az em-

beriség felfogását e tekintetben is helyreállítsa, új perspektívába helyezze.

És az Istenfia csakugyan eljött. Megtanította az embereket a legfőbb igazságokra: emberhez méltó módon élni, gondolkozni és eszelekedni. A munkát a szó legnemesebb értelmében példájával megszentelte, glorifikálta, úgy, hogy Krisztus óta a tisztas munka — bármily jellegű legyen is — nem nyűg és teher, nem szégyen, hanem kötelesség és az emberi méltóság értékesítésének (valörje) megalapítója, mert minden épkezláb ember csak annyit ér, amennyire testi, vagy szellemi munkálása által közreműködik a magán- és közjó előmozdítására. S mi több, a jövő szociális világnézet kijelöléséhez is e szó: „a munka” körül forgand, mert a XX. század a munka százada lesz, a munka glorifikációja, átlengve a kereszténység szellemétől.

Ezek után térjünk át tulajdonképeni tárgyunkra.

Hogy Oláhláposbányán a bányászat mikor kezdődik, eltérők a vélemények. Némelyek szerint 1315-ben már létezett volna. Említés tételük a „láposi bányákról”. A mai gróf és báró Bánffyak birtoka volt.

1349-ben a kapnikai szászok elfoglalták, miért András mester mármarosói főispán felhívja a gyulafehérvári, recte „Erdélyi Fehérvári Káptalan”-t, hogy küldje ki hitese emberét, avégre, hogy Oroszfai István mester Jánost, Gegős fiát iktassa vissza Lápos nevű földé birtokába, melyet tőle a kapnikai szászok elfoglaltak.

Sőt az a monda is erősen tartja magát, hogy I. Mátyás király is járt erre, a láposi erdőkben bölényvadászatra.

1583-ban Báthori Zsigmond aláposi ezüsbányákat Grison Jakab és Marconio Roco olaszoknak adta 500 tallérért haszonbérbe. Hogy munkásokban ne szűkölködjének, ezért Oláhlápos, e bányák szomszédját egy évre nekik adja haszonbérbe oly feltétel mellett, hogy a lakosokat ne zavarják s olyan állapotba adják vissza, amint azt kezükhöz kapták.

1593-ban Páska László providus, Burza György kenéz és Rogaffa József említettnek, kik az idevaló bányához szolgálnak.

1598-ban a kapnikai ezüsbányához tartozik, Kenéze Gyiresin Tivadar.

1602-ik évben Báthori Zsigmond e birtokot Kamuthy Farkasnak és testvéreinek adományozza, 1659-ben Barsay Ákos, Bánffy György és Dénesnek adja zálogba.

1769-ben a fiskus e birtokot, melyet Szentkereszti György birt, magához váltván, azt a nagybányai bányagazgatóságnak adta át.

1777-ben Mária Terézia királyné ezen birtokot a nagybányai bányagazgatóságnak 99 évre, tehát 1876-ig zálogba adja.

Ezen adatokból kitűnik, hogy az itteni hegyek bányászata igen régi, de csak ideiglenes telep, gyarmat jellegű lehetett, nélkülözötte mindazon intézményeket, melyek egy község, illetve hitközség jelleget alkotják. Községi szervezetet ezen korban nem tud felmutatni, templom, iskola nyomára nem akadunk, hogy a munkás nép vallási szükségletei miként elégítettek ki, alig sejtethető.

Mások Oláhláposbánya keletkezését így adják elő: 1735. körül a szomszédos községek juhásztorái, kik a közellevő bánya-helyiségekben néha-néha megfordultak és ismeretesek voltak az arany és ezüst tartalmú fémekkel, a jelenlegi Oláhláposbánya nevű bányatelep helyén nyájakat legeltetvén, hasonló tartalmú köveket kaptak; ezeket Kapnikbányára elvitték, minek hírére az ugynevezett „Kurta bányászok” — „ver-

kesek” — magántársulat alkalmazottjai közül Kapnik- és Felsőbányáról eljöttek sokan a helyszínerre és kutatásokat tettek, oly kedvező sikerrel, hogy érdemesnek tartották munkáikat továbbfolytatni, s ezért letelepedni.

Mit hallván mások is a szerencsevágtyól ösztönözötteve letelepedtek e helyen; házakat építettek, s így keletkezett Oláhláposbánya, mely még az 1774. évi hivatalos iratokban is nem Baitü, hanem az említett tiszta magyar elnevezés fordul elő.

Nem vagyok geológus, tehát véleményt se adhatok, hogy e bányaközség valóban e theoria szerint keletkezett-e, vagy sem? De a bányász axiomát tudom: Miként a virág a mézet, úgy rejti a bére magában az ércet, s véleményem szerint is nem is a véletlen, hanem egészen más okai voltak e bányaközség megalakulásának.

Erdély ugyanis, a 17. század vége felé a Habsburgház uralma alá jutván, itt egyik legkiválóbb céljaul a bányászat fejlesztését is maga elé tűzte. S ha visszatérünk azon időre, melyben e község történelmi kezdetét veszi, azt látjuk, hogy ez, a dieső király: Mária Terézia idejére esik.

Tudvalevőleg a királynő, a hétéves háború által, 200 millió frtnyi tetemesadósságra süllyeszté az államot, ennek következményeit annál nehezebb volt elviselni, mert az 1776. év óta előre nem látott, nem remélt újabb óriási kiadásokba kellett bocsátkozni. A Lengyelország felosztása alkalmából felmerült nagy mennyiségű kiadások, az oroszországi és II. Frigyes-közt létrejött osztályterv ellensúlyozására szükségelt nagy hadseregnek fenntartása, az állam gépezetének jelentékenyen felemelt kezelési költségei stb. igen kényes helyzetbe hozták Mária Terézia kincstárát. Mindezen szükségletek hathatósan sarkalták az állam jövedelmi források szaporítását.

Kétségtelenül a Kárpátok aranyrejtő bércet felkeltették a nagy király figyelmét, s a bányászat nagyobb mérvű művelése által vélte a felmerült hiányokat pótolni. Ezért látjuk, hogy Erdélyben, s Magyarországon az ő idejében nemesak a rég elhanyagolt bányákat veszik újra üzembe, hanem újakat is megnyitva tartanak.

S hogy ezen iparág — tudományos alpra fektetve — kitűzött céljának minél sikeresebben megfeleljen, maga a király gondoskodott, hogy a bányászathoz értő szakemberek jöjjenek hazánkba.

Urakodása idejének közepén megindul a nagymérvű telepítés, mely az ország különböző vidékeit külföldről behívott német lakosokkal elárasztotta. A német birodalomban ügynők és jegyzők biztattak meg a gyarmatosok toborzásával. Nagyobb városokban császári biztosok biztattak meg, hogy minél több települőt szerezzenek a magyarországi kincstári földekre. Nagymérvű telepítések történtek 1764—1776-ig, mikor mintegy 25 ezer német család betelepítése esik csak Tolna, Baranya, Szatmármegyékbe.

Míg egyrészlől a bányászat művelésével jövedelmi forrásokot akart megnyitni a szükséges mellé a nagy király, kinek meggyőződése volt, hogy „semmi se oly szükséges és oly üdvös, mint a vallás, a hasznost is oda esaltotta, tehát ez elvből kifolyólag mintegy mentesvárat akarta felépíteni az általa megalapított bányaközségekkel, a reformációtól sujtott Magyarországon rekatholizására.

Az első — Báthori Istvántól eltelve, — ki a mohácsi vész után az anyaországtól külválvt Erdélyben a katolikus egyházat a Kolozsvárt 1556. nov. 15-én tartott országgyűlé-

sen ráért csapás okozta romjaiból kiemelte, 1556. tordai gyűlés által számkivetéssel sújtott katolikus híveket vallásgyakorlati szabadságukba visszahelyezte: Mária Terézia király volt.

Mert míg egy részről a bányászati művelésével jövedelmi forrásokat szándékolt megnyitni, addig azon magasztos elvéből kiindulva, hogy „semmi sem oly szükséges és oly üdvös, mint a vallás”, szent hitünknek egy-egy misszió helyét akarta létesíteni a bányaközségekben.

Oláhláposbánya is tehát alapítását — a királyi kincstár jövedelmei szaporításának és a katolikus anyaszentegyház terjesztése magasztos céljának — köszönheti.

A munkások nagy része — magyarokon kívül az idesereglett különböző vallású és nemzetiségűek u. m. németek (Gottlieb), lengyelek (Koslovicky), tótok (Schleuenszky) és a környékbeli oláhokból — telt ki. A nagyszámú ide telepedett oláhok közt a különböző nyelvű emberek, hogy egymást megérthessék, társalgási nyelvről az oláht kezdik használni s így a salátjukat lassankint mindannyi elfelejtette.

Nagyon gyakran megtörtént, hogy a nemzetiségileg vegyes házasságban élő pl. német és magyar házastársal, egymás megérthetése céljából az oláhnyelvet vizsik be családi szentélyükbe, mert egyik sem értette a más nyelvét, de az oláhok mindenik fél kitünően beszélt. A szülők oláhtul beszélvén, a serdülő gyermekek is ezt tanulták meg és nem anyanyelvüket, így pusztult el a magyar, német, törnyelv, s előállott általánosságban az oláh. Nem esoda, ha egyik lelkipásztor, azt a szomorú megjegyzést teszi, hogy: „Parochi linguam (valachic) non intelligentes parvum in scientiis Divinis proficiunt.”

A munkások nagy része — amint láttuk — gör. kath. román levén, ezek lelkiszükségeit a budafalvi (olim Ungurfalu) gör. kath. lelkész elégítette ki, egyuttal a róm. kath. hívőket is részese a vallás vigasztalásában.

Csakhamar — 1769-ben — a róm. kath. és gör. kath. hívők közös erővel templomot építettek fenyőfából, a hol a pap legalább havonként egyszer misézhessek. Kezdetben csak az említett gör. kath. lelkész járt be az istenítéstelekesére, megelégedvén azon csekély jutalommal, amit a hívők jószívűsége adott.

Az bizonyos, hogy a rk. hívők buzgósága nem elégedhetett meg a gör. kath. pap ténykedésével, ami abból is kitetszik, hogy ők is csakhamar lelkészről gondoskodnak, s a kapnikbányai plébánoshoz folyamodnak, s innen hoztaták a papot. Mint első ténykedő pap Muzsnay Mihály kapnikbányai kaplán és Umilits Antal plébános van feljegyezve (1772.), a gör. kath. részről Popa Márk. Ez a gör. kath. lelkész az első, ki Oláhláposbányán a kincstártól fizetést kapott, némelyek szerint egy évre 1 drb. aranyat, mások szerint minden évnegyedre. Ő lelkismeretesen feljárt s majdnem mindig fentartózkodott s végezte, ha szükség volt, még a rk. hívők részére is a lelkési teendőket.

(Folyt. köv.)

K Ö Z G A Z D A S Á G.

Gépek a kisipar szolgálatában.

A budapesti Technologiai Iparmúzeumban (VIII., József-körút 6.) dec. 20-án kisiparosok használatára szolgáló gépek és szerszámok gazdag kiállítását nyitotta meg Sztéryenyi József kereskedelemügyi államtitkár nagyszámú és előkelő közönség jelenlétében.

A kiállítást főként a kisiparosnak, kézművesnek, mesternek érdemes megnézni és tanul-

mányozni. Éppen ebből a célból a gépek vásárnap délelőtt és minden szerdán délután 5—8 óra között működésben vannak, hogy láthassák azt a nagy segítséget, azt az óriási munkaerőt, melyet ezek a gépek adnak a mesterembernek. Így például van egy varrógép a cipészek számára, mely 7 perc alatt megtalál egy pár cipőt. Aztán van egy kovácskalapács, persze jó nagy, mely négy kovácslegény helyett dolgozik és ezt a lábball hajtják, mint a rokkát. Egy inasgyerek könnyen kezelheti.

A gépeket lehet villannyal, gázzal, benzinnel, nyers-petroleummal hajtani. Ennek a kiállításnak is az egyik célja, hogy kipróbálják, melyik gép mennyit és mily olcsóért dolgozik. Mert fontos tudni, hogy mennyi gáz, villany vagy más hajtóerő kell egy-egy órai munkához. Vannak itt mindenféle fa-, fém-, bőrmegmunkáló, furó, lapító, esztergályozó gépek, aztán varrógépek mindenféle fajtából.

A gépek erejét lóerő szerint számítják és legtöbb gép két lóerőre van berendezve, de lehet takarékoskodni is a munkáló erővel s így bizonyos megtakarítás érhető el. Ajánljuk kisiparos olvasóink figyelmébe.

Házinyulteryésztés.

Ingyen oszt tenyésznyulakat a Házinyulteryésztés és Értékesítés című házinyulteryésztési szaklap kiadóhivatala Csillaghegyen, Budapest mellett, a házinyulteryésztés népszerűsítése céljából. Pusztán azt köti ki, hogy az utódokból egynéhány példány visszaszolgáltassék.

A lapot Aufferberg János tanár szerkeszti, főmunkatársa Andrássovich Géza, nyulügyi előadó. Előfizetési ára egy évre 4 K., félévre 2 K.

A házinyulteryésztés az állattenyésztes legjövendelmzőbb ága. Egy bak és 4 anyanyul egy nagy családot képes egész éven át hussal ellátni. E mellett az az előnye, hogy városi lakásban is elhelyezhető 1—1 ládában. Eltartása ugyszólván semmibe sem kerül, mert konyhai hulladékokon is él. Tehát nemcsak gazdaembernek való tenyésztesse mellékágazatul, hanem az ipari és gyári munkások, valamint a szellemi munkások is eredménnyel foglalkozhatnak tenyésztesseivel.

Tenyésztesének népszerűsítése érdekében Aufferberg János tanár, aki egy évtizede foglalkozik a nyulteryésztéssel saját telepén, a Nyulteryésztő Mintatelepen, Csillaghegyen, Házinyulteryésztés és Értékesítő címen Csillaghegyen Budapest mellett szaklapot ad ki, amelynek főmunkatársa Andrássovich Géza nyulügyi előadó, aki az országnak egy teljes tenyésztesztő generációt nevelt tollával.

A lapnak kiadóhivatala ingyen oszt tenyésznyulakat, csak azt köti ki, hogy az utódokból egynéhány visszaszolgáltassék.

A lap előfizetésének ára egy évre 4 kor., félévre 2 K.

SIMON LÁSZLÓ

orgona és harmonium készítő

KOLOZSVÁRT, JÓKAI-UTCA 5. SZ.

Elvállalok bármily kivitelű új orgona készítését, átalakítást, kibővítést és hangolást, valamint iskolai harmonium készítését.

Továbbá oltár és szöszek fölé koronákat jótállás mellett szilárd anyagból és a kitűzött időre pontosan elkészítve.

Szíves pártfogását kéri

mely tisztelettel

Simon László
orgona készítő.

Szerkesztői üzenet.

B. L. Csikszomlyó. A beküldött összeg 1909. évre lesz elköltyelve 1908. évre nincs semmi hátralék.

G. h. Nagyszoban. A 4 korona összeggel az 1908. évi tartózás teljesen ki van egyenltyve. Most csak az új évi előfizetés van hátra.

A K I N E K

eladó birtoka van, vagy aki birtokot venni akar, vagy ha eladásra szánt könyvtára, irodalmi műve, zeneeszköze, festménye, régi könyve, olajfestésű képe, szobra, fegyvere, régi pénze, ékszere, butora, háztartási, gazdasági és más értékes eszköze van, az hirdessen a **KÖZMŰVELŐDÉS** B E N mely lap a felsoroltak iránt érdeklődő közönség körében forog leginkább közkézen. **Egy szó 5 fill.** Czim: **Közművelődés kiadóhivatala**, (Papp György könyvnyomdája) Gyulafehérvárt.

Az adventi szentidővel

kezdődik

Dr. Prohászka Ottokár

szekesfehérvári püspök úrnak legutóbb megjelent nagyszabású műve:

Elmélkedések az evangéliumról.

E kiváló mű finom bibliai papírra van nyomva kis 8-adrét alakban 736 oldalra terjed.

Ára vászonkötésben 8 kor., bőrkötésben 10 kor.

Kapható Buzárovits Gusztáv könyvkiadóhivatalában Esztergomban.

Ugyanott kapható az illusztris szerzőnek eddig megjelent többi nagybecsű műve is, úgymint:

Isten és a Világ. Különös tekintettel a természetudományra. Második kiadás. Nagy 8-adrét, 250 oldal. Ára fűzve 2 kor. 40 fill., kötve 3 kor. 40 fill.

A keresztény bűnbánat és bűnbocsánat. A budapesti m. kir. tudományegyetem hittani kara által a Horváth-féle jutalommal kitüntetett pályamunka. Második kiadás. Nagy 8-adrét, 225 oldal. Ára fűzve 4 kor., kötve 5 kor.

Föld és Ég. Kutatások a geologia és theologia érintkező pontjai körül. Harmadik kiadás. Nagy 8-adrét, 462 oldal. Ára fűzve 6 kor., kötve 7 kor. 50 fillér.

Dominus Jesus. Nyolc konferencia, melyet a budapesti egyetemi templomban tartott dr. Prohászka Ottokár. Második kiadás. 8-adrét, 118. oldal. Ára fűzve 1 kor. 20 fill., kötve 1 kor. 80 fillér.

A diadalmas világnézet. Második kiadás. Nagy 8-adrét, XII. és 292 oldal. Ára fűzve 4 kor., kötve 5 kor. 20 fill.

Egyben ajánlom a ftdő urak becses figyelmébe dusan berendezett és nagy választéku szent kép, rózsafüzér és imakönyv raktárat a legjutányosabb árak mellett.

Mutatvány küldeményeket választás végett, valamint minta-képeket kívánatra szívesen kü-

Buzárovits Gusztáv

könyvkiadóhivatala, könyv- és műkereskedése
Esztergomban.

Papp György könyvnyomdája Gyulafehérvár

Legújabb könyvnyomda Alsofehérvármegyében.

Szállítója és nyomtatója:

a Nagyméltóságú és főtisztelendő erdélyi püspöki hivatalnak, a gyulafehérvári ev. ref. esperesi hivatalnak, az Erdélyi róm. kath. Irodalmi Társulatnak, a Gyulafehérvári róm. kath. főgimnáziumnak, a Gyulafehérvári kir. törvénytársaságnak és kir. ügyészségnek, Gyulafehérvár sz. kir. város tanácsának, a Gyulafehérvári takarékpénztár részvénytársaságnak, a Gyulafehérvári népbank részvénytársaságnak, a Gyulafehérvári „Julia“ takarékpénztár részvénytársaságnak, a Gyulafehérvári püspöki elemi és polgári leányiskolának, a Gyulafehérvári állami elemi és Gyulafehérvári iparos és kereskedő tanonciskolának, a Gyulafehérvári kir. közjegyzői hivatalnak, az összes ügyvédi irodáknak, a gyulafehérvári és vidéki nagyobb kereskedő cégeknek, a Gyulafehérvári „Johanna“ gőzmalomnak, a Zalatnai állami kőfaragó és kőcsiszoló ipari szakiskolának, a Zalatnai takarékpénztár részvénytársaságnak stb. és az erdélyrészi róm. kath. lelkészi hivatalok egy nagyobb részének.

♣♣♣♣♣♣ **Állandó kiadványai:** ♣♣♣♣♣♣

KÖZMŰVELŐDÉS

Politikai, társadalmi, rk. vallásirodalmi és szép-
* * * * * irodalmi heti közlöny. * * * * *
Az erd. róm. kath. Irodalmi Társulat
tulajdonában.
XXX-ik évfolyam.

Gyulafehérvári Hírlap

Politikai, társadalmi, szépirodalmi és közgazdasági
* * * * * hetilap. * * * * *
Saját tulajdonában.
XXVI. évfolyam.

Erdélyi Oltáregyes. Lap

Az oltáregyesületek hivatalos közlönye. V. évfolyam.
Megjelenik füzet alakban havonként egy-
szer két nyomtatott iv terjedelemben.
Előfizetési ára egész évre 2 korona.

E nyomdában jelentek meg továbbá és kaphatók a következő művek:

PÜSPÖKMEGYEI ZSINAT.

Irta: Forster János, szentszéki tanácsos.

Háromszáztizenkét sűrűn nyomtatott oldalon tájékoztat ezen, az olvasó külön észrevételeinek feljegyzésére szolgáló margóval ellátott vastag füzet a megyei zsinat megtartásának módjáról és szükséges előkészületeiről, az erdélyi speciális viszonyok tekintetbe vételével, a következő tartalom-jegyzék szerinti sorrendben: Előszó. — A zsinatról általában. — Megyei zsinat Erdélyben 1822-ik évben. — A kolozsvári 1848. évi zsinat. (?) — A megyei zsinat előkészítése, — összehívása, — helye és ideje, — tagjai, — hatásköre, — tisztviselői. — A zsinati ügymenet leírása. — A zsinat tárgyalási anyagáról. — A hitbizományok hirdetése. — A prédikálás, hitoktatás. — A szentségek. — A keresztség. — A bérálás. — Az Eucharistia. — A bűnbánat. — Az utolsó kenet. — Az egyházi rend. — A házasság. — A papság tökéletes élete. — A testületi tisztesség. — A pap háztája. — Testületi szellem. — A zsinat egyéb teendői. — A szerzetesek ügye. — A hívő nép erkölcsi nevelése. — A hivatalos ügykezelés. — Az egyházi biráskodás. — Zárószó.

A füzet ára 2 korona. érnentes küldéssel 2 kor. 20 fillér.

Intenciók könyv.

(Liber intentionum.)

A szentmisék naponkénti folytatolagos végzésének kimutatására szolgáló rovatos könyv akár egyes áldozároknak, ad personam, akár nagyobb egyházak vagy szerzetesintézetek sekrestyeigazgatói számára.

Ára 1 kor. 60 fillér, portómentes küldéssel 2 korona. -

Az élet értéke és jelentősége.

Bilczewski József lemburgi püspök körlevele a középiskolai tanulókhöz. Ford. Szporni János, főgimn. tanár.
Ára 20 fillér.

A gyermekek házi neveléséről.

Irta: Bálinth György.

Ára 10 fillér.

Papi nyugdíj könyvecske. Ára 20 fillér.

Lelkészi hivatali nyomtatványok, püspöki, esperesi, lelkészi címmel nyomtatott levélpapírok, levélborítékok stb. stb. nagyraktára.